

جلسه هفتم

جریان نا آرام، آزمایش رینولد، لایه مرزی و ضریب اصطکاک

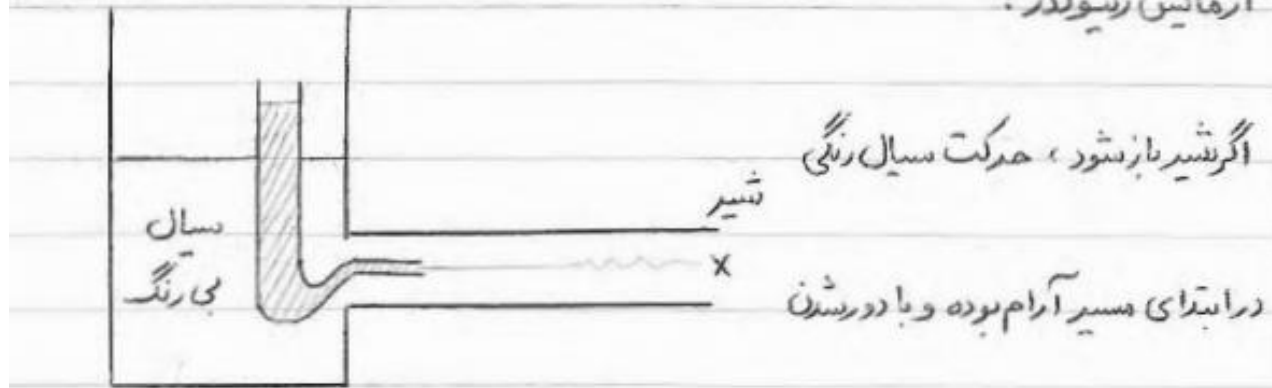

جریان نا آرام

نیروها در جریان سیال به دو گروه اینرسی و ویسکوزی تقسیم می‌شوند. نیروی اینرسی که به یک المان سیال وارد می‌شود ناشی از وزن سیال در المان است که برابر حاصلضرب جرم در شتاب می‌باشد و نیروی ویسکوزی که از عملکرد لایه‌های مجاور سیال حرکت کننده با سرعت‌های مختلف پدید می‌آید برابر با حاصلضرب تنش برشی حاصل از ویسکوزیته بین لایه‌ها در صفحه عمل کننده این تنش می‌باشد. تأثیر این دو نیرو بر طبیعت جریان سیال متفاوت از یکدیگر می‌باشد بطوریکه نیروهای ویسکوزی سعی در پایدار نگه داشتن حرکت یک بعدی جریان داشته و نیروهای اینرسی سعی بر از هم گسیختگی و منقطع کردن حرکت یک بعدی جریان دارند. طبیعت جریان سیال با تعیین بزرگی و نسبت این دو نوع نیرو تعیین می‌شود. در سرعت به اندازه کافی پایین، نیروهای ویسکوزی بر نیروهای اینرسی چیره گشته و باعث پایداری جریان آرام می‌گردد، با افزایش سرعت تمایل به از هم پاشیدگی جریان آرام افزایش می‌یابد.

آزمایش رینولدز:

دارای اعوجاج می شود. و بعد از اعوجاج سیال رنگی در سیال بی رنگ محو می شود. هر چه

شیر بیشتر باز شود، اعوجاج در فواصل نزدیکتری شروع می شود.

$$Re = \frac{\text{نیروی اینرسی} \uparrow}{\text{نیروی ویسکوز} \downarrow}$$

موجب اغتشاش

موجب آرام بردن

در حالت کلی با حرکت جریان رو به جلو، سیال منبسط و البته ناپایداری کمتر می شود. این ناپایداری منجر به افزایش رینولدز شده و نهایتاً توربولانس شدن جریان را در پی دارد.

تعریف عدد رینولد

عدد Re (رینولدز) بدون بعد است. روابط زیر از لحاظ دینامسینوی بیان میشوند:

$$\left. \begin{array}{l} F_i = ma = \rho L^3 \frac{v^2}{L} \quad (\text{اینرسی}) \\ F_v = \tau L^2 = \mu \frac{v}{L} L^2 = \mu v L \quad (\text{ویسکوز}) \end{array} \right\} \Rightarrow Re = \frac{\rho v L}{\mu}$$

در صورت کسر ρ داریم که مشخصه جرم است. L نیز از روی هندسه مسئله تعیین می‌شود.

مثلاً در سطح شیبدار L ، 4 برابر ضخامت است.

عدد رینولدز در برخی حالات

- در حالتی که جریانی در یک کانال بسته و یا در لوله حرکت می‌کند، عدد رینولدز وابسته به قطر هیدرولیکی لوله D_H و طول آن L است. همچنین در حالتی که لوله به صورت استوانه‌ای باشد، قطر هیدرولیکی آن در واقع همان قطر لوله است. بنابراین در این حالت عدد رینولدز به صورت زیر محاسبه می‌شود.

$$Re = \frac{F_{inertia}}{F_{viscous}} = \frac{\rho V D_H}{\mu}$$

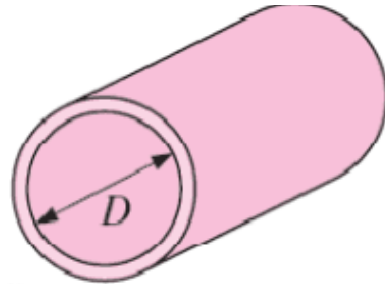
در حالتی که مقطع لوله به صورت دایره‌ای نباشد، می‌توان با استفاده از رابطه زیر قطر هیدرولیکی لوله را محاسبه کرد.

$$D_H = \frac{4A}{P}$$

در معادله بالا A برابر با مساحت سطح مقطع لوله و P محیط تر شده است. در شکل‌های زیر قطر هیدرولیکی برای چند مقطع مختلف آورده شده‌اند.

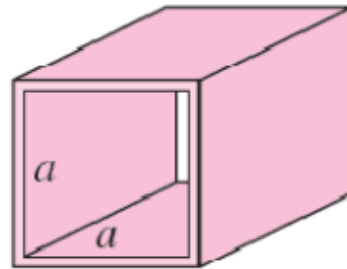

مقطع: دایره

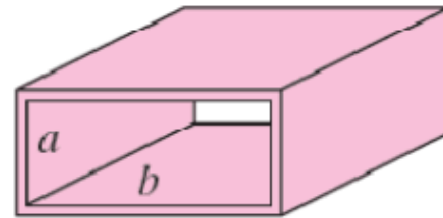
$$D_h = \frac{4(\pi D^2/4)}{\pi D} = D$$

مربع

$$D_h = \frac{4a^2}{4a} = a$$

مستطیلی

حالت کلی رژیم جریان

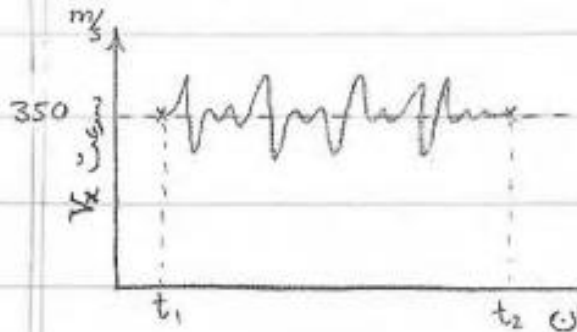
- در حالت کلی رژیم جریان به دو دسته تقسیم‌بندی می‌شود: «لایه‌ای» (Laminar) و ناآرام (Turbulent). البته اگر بخواهیم درست‌تر بیان کنیم، حالت سومی نیز وجود دارد که به آن گذرا گفته می‌شود. این حالت زمانی اتفاق می‌افتد که بخشی از جریان به صورت لایه‌ای و بخشی دیگر به صورت توربولانس است.

• برای جریان در لوله مدور

- اگر عدد رینولد کوچکتر از ۲۱۰۰ باشد جریان آرام است.
- اگر عدد رینولد بین ۲۱۰۰ تا ۳۰۰۰ باشد جریان گذرا است
- اگر عدد رینولد بیش از ۳۰۰۰ باشد جریان نا آرام هست

از خصوصیات جریان نا آرام این است که در هر لحظه سرعت تغییر می کند. برای رفع این مشکل

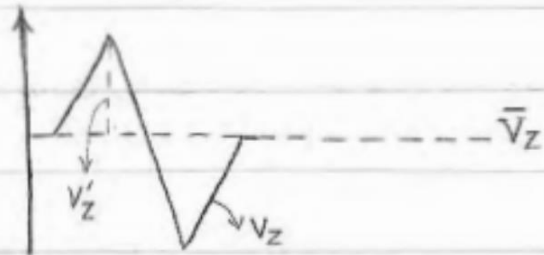

حدود ۱۵ برابر نوسان، سرعت متوسط را حساب

می کنند. این سرعت متوسط، سرعت متوسط زمانی است.

$$\bar{v}_x = \frac{1}{t_2 - t_1} \int_{t_1}^{t_2} v_x dt \quad (\text{Time average velocity})$$

اگر دامنه‌ی نویسان در نمودار قبلی بیشتر باشد به این معناست که جریان ناآرام‌تر است.

$$v_z = \bar{v}_z + v'_z$$

$$\bar{v}'_z = 0$$

$$I = \frac{\sqrt{(v'_z)^2}}{\bar{v}_z}$$

10-25%

شدت ناآرام بودن :

شدت توربولنت در مرکز لوله و

----- 10% -----

25%

دیواره فرق می‌کند.

مقایسه سرعت در جریان آرام و جریان نا آرام در لوله

$$\frac{v_z}{v_{z,max}} = 1 - \left(\frac{r}{R}\right)^2$$

برای جریان آرام:

$$P_o - P_L = \left(\frac{8\mu L}{\rho\pi R^4}\right)\dot{w}$$

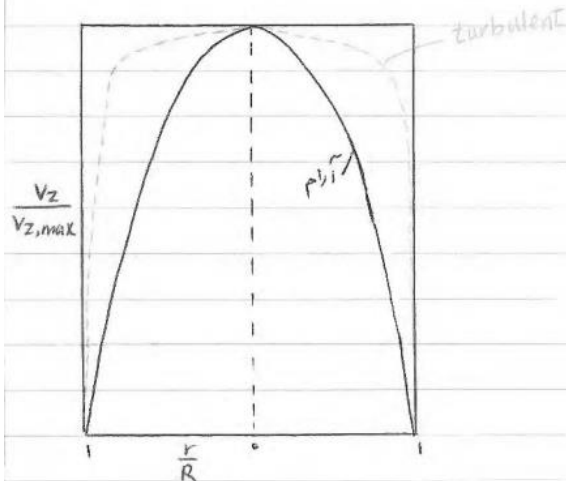
برای جریان turbulent: $\bar{v}_z \cong \left(1 - \frac{r}{R}\right)^{\frac{1}{7}}$ سرعت متوسط زمانی

$$P_o - P_L \cong 0.198 \left(\frac{2}{\pi}\right)^{\frac{7}{4}} \left(\frac{\mu^{1/4} L}{\rho R^{19/4}}\right)\dot{w}^{\frac{7}{4}}$$

روابط فوق، تجربی می باشند.

از مقایسه روابط، در \dot{w} های مختلف، افت فشار در جریان turbulent بسیار

جریان آرام است.

سرعت متوسط جریان متلاطم داخل لوله.

برای جریان متلاطم در داخل لوله‌های مدور با جدار صاف، گاهی تابع^۱

$$\frac{\bar{v}_z}{\bar{v}_{z,\max}} = \left(1 - \frac{r}{R}\right)^{1/n}$$

برای برآزش منحنی مناسب است: در نزدیکی $\text{Re} = 4 \times 10^3$ ، $n = 6$ ؛ در نزدیکی $\text{Re} = 1,1 \times 10^5$ ، $n = 7$

لایه مرزی

- ر روابط و مطالب مربوط به لایه مرزی سرعت، پارامتر δ به عنوان ضخامت لایه مرزی سرعت شناخته شده است. این پارامتر مقداری از پارامتر γ در نظر گرفته می شود که در آن، سرعت برابر با

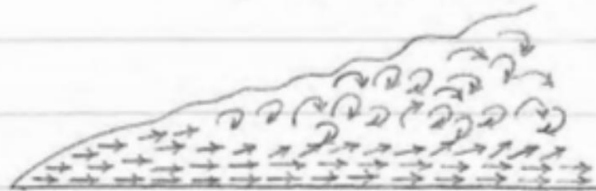
$$V=0.99 V_{\infty}$$

- . بنابراین به صورت کلی می توان جریان سیال را به دو ناحیه مجزا تقسیم کرد. ناحیه اول، ناحیه نازکی است که گرادیان های سرعت و تنش های برشی در آن قابل توجه هستند که به این ناحیه لایه مرزی گفته می شود. ناحیه دوم نیز ناحیه ای در بیرون از لایه مرزی است که گرادیان سرعت و تنش برشی در آن ناچیز است و در محاسبات نیز این گرادیان سرعت و تنش برشی نادیده گرفته می شود.

با توجه به این مطلب، در لایه‌های نزدیک به دیواره جریان آرام داریم چون λ و یا نیروی

ویسکوز بزرگتر است. هم چنین از محل شروع دیواره نیز جریان آرام است:

در جریان آرام نیروی ویسکوز مهم است و در جریان

نا آرام نیروی اینرسی در منطقه گذار هر دو نیرو مهم

است.

ضریب اصطکاک و جریان نا آرام در لوله های استوانه ای

یک تعبیر برای نیروی برشی، F_s ، نیروی اعمالی توسط جریان سیال به جداره مجرا است که می توان آنرا طبق روابط ذیل فرمول بندی کرد.

$$\begin{aligned} F_s &= \text{نیرو} \\ &= \frac{\text{طول} \times \text{جرم}}{(\text{زمان})^2} \\ &= \text{سطح} \times \frac{\text{طول} \times \text{جرم}}{(\text{زمان})^2 \times \text{سطح}} \\ &= \text{سطح} \times \text{جرم} \times \left(\frac{\text{طول}}{\text{زمان}} \right)^2 \times \frac{1}{\text{حجم}} \\ &= \text{سطح} \times \frac{(\text{سرعت})^2 \times \text{جرم}}{\text{حجم}} \end{aligned}$$

پس نیرو با حاصلضرب یک سطح در انرژی جنبشی سیال بر واحد حجم سیال برابر است. با انتخاب سطح به عنوان مشخصه سیستم A ، و نشان دادن متوسط انرژی جنبشی سیال در واحد حجم بصورت $K = \frac{1}{2} \rho \bar{v}^2$ ، شکل فرمول برای نیرو بدین صورت خواهد شد.

$$F_k = fAK$$

(۷-۴)

در معادله (۷-۴) تمام عوامل ناشناخته (مجهول) مربوط به طبیعت جریان در فاکتور f گنجانده شده است. معادله (۷-۴) یک شکل از تعریف ضریب اصطکاک، f ، است. برای جریان در یک لوله استوانه‌ای به شعاع R ، سطح مشخصه همان سطح جداره است که توسط سیال تر می‌شود، $(2\pi RL)$. و بنابراین معادله (۷-۴) به شکل زیر در می‌آید.

$$F_k = f(2\pi RL)\left(\frac{1}{4}\rho\bar{v}^2\right)$$

(۸-۴)

یک موازنه نیرو بین نیروی برشی F_s اعمالی توسط جریان سیال در طول L از جداره یک لوله به شعاع R و کاهش نیروی عمودی اعمالی روی سیال در طول L چنین است.

$$F_s = \tau_o(2\pi RL) = \Delta P(\pi R^2)$$

(۹-۴)

بطوریکه τ_o تنش برشی اعمالی توسط سیال به جداره است. ترکیب معادلات (۸-۴) و (۹-۴) تعریف دیگری از f به ما می‌دهد.

$$f = \frac{\tau_o}{\frac{1}{4}(\rho\bar{v}^2)}$$

(۱۰-۴)

و

$$f = \frac{1}{4}\left(\frac{D}{L}\right)\frac{\Delta P}{\frac{1}{4}\rho\bar{v}^2}$$

(۱۱-۴)

در لوله، خاکس پودیسول رابطه‌ی معادل را بدست آورد (برای جریان آرام)

$$1 * \bar{v} = \frac{P_o - P_L}{8\mu L} R^2 \quad 2 * \text{برای آرام } f = \frac{16}{Re} \quad ; \quad Re < 2100$$

وقتی جریان آرام است نیازی به رابطه‌ی f نداریم و رابطه‌ی ۱ کافی است اما برای جریان ناآرام

این تعریف مفید است.

روابط زیر تجربی است: (برای لوله‌های صیقلی)

رابطه‌ی لایبریس: $f = \frac{0.0791}{Re^{1/4}} \quad 2.1 \times 10^3 < Re < 10^5$

رابطه‌ی پرندل: $\frac{1}{\sqrt{f}} = 4.0 \log Re \sqrt{f} - 0.4 \quad 2300 < Re < 4 \times 10^6$

در هر دو رابطه ملاحظه می‌شود که f تابعی است از عدد رینولدز (Re).

افت فشار لازم برای عبور آب در دمای ۳۰۰K از یک لوله صیقلی به طول ۳۰۰m و قطر داخلی ۰/۰۵ m با دبی $\frac{1}{5} \times 10^{-3} \frac{m^3}{s}$ را محاسبه کنید.

$$\bar{v} = \frac{1/5 \times 10^{-3}}{\pi(0/025)^2} = 0/764 \text{ m/s}$$

در دمای ۳۰۰K

$$\rho = 997 \text{ kg/m}^3$$

$$\eta = 8/57 \times 10^{-4} \text{ Pa.s}$$

$$Re = \frac{D\bar{v}\rho}{\eta} = \frac{0/05 \times 0/764 \times 997}{8/57 \times 10^{-4}} = 4/444 \times 10^4$$

وقتی $10^5 < Re < 3000$ ، ضریب اصطکاک از معادله اصطکاک بلازیوس (معادله ۴-۱۷) بصورت

$$f = 0/791 Re^{-1/4} = \frac{0/0791}{(4/444 \times 10^4)^{1/4}} = 5/448 \times 10^{-3}$$

و با مرتب کردن معادله $f = \frac{1}{f} \left(\frac{D}{L}\right) \frac{\Delta P}{\frac{1}{2} \rho \bar{v}^2}$

$$\Delta P = \frac{2fL\rho\bar{v}^2}{D} = \frac{2 \times 5/448 \times 10^{-3} \times 300 \times 997 \times (0/764)^2}{0/05} = 3/80 \times 10^4 \text{ N/m}^2$$

دبی آب در دمای 80°F در یک لوله صیقلی با قطر داخلی 0.07 m وقتی $\frac{\Delta P}{L}$ ، $125 \frac{\text{N}}{\text{m}^2 \cdot \text{m}}$ باشد را محاسبه کنید.

فرض ۱: جریان آرام (یعنی $\text{Re} < 2100$)

$$f = \frac{16}{\text{Re}} = \frac{16\eta}{\bar{v}D\rho} \quad (\text{i})$$

$$f = \frac{1}{4} \left(\frac{D}{L}\right) \frac{\Delta P}{\frac{1}{2}\rho\bar{v}^2} \quad (\text{ii})$$

با ترکیب معادلات (i) و (ii) با حذف f

$$\begin{aligned} \bar{v} &= \frac{1}{32} \left(\frac{\Delta P}{L}\right) \frac{D^2}{\eta} \\ &= \frac{1}{32} \times 125 \times \frac{0.07^2}{8/57 \times 10^{-4}} \\ &= 22/33 \text{ m/s} \end{aligned}$$

حال باید مطمئن شد که آیا با این عدد رینولدز کوچکتر از ۲۱۰۰ می‌شود.

$$\begin{aligned} \text{Re} &= \frac{\bar{v}D\rho}{\eta} = \frac{22/33 \times 0.07 \times 997}{8/57 \times 10^{-4}} \\ &= 1/82 \times 10^6 \end{aligned}$$

از آنجائیکه $\text{Re} > 2100$ است پس فرض جریان آرام صحیح نیست.

فرض ۲: $10^5 < Re < 3000$ که در این حالت می توان از رابطه ضریب اصطکاک بلازیوس استفاده نمود.
از معادله (۴-۱۷)

$$f = 0.0791 Re^{-1/4} = \frac{0.0791 \eta^{1/25}}{\bar{v}^{1/25} D^{1/25} \rho^{1/25}} \quad (iii)$$

$$f = \frac{1}{4} \left(\frac{D}{L} \right) \frac{\Delta P}{\frac{1}{2} \rho \bar{v}^2} \quad (iv)$$

با ترکیب معادلات (iii) و (iv) با حذف f

$$\begin{aligned} \bar{v} &= \left(6/321 \frac{\Delta P}{L} \frac{D^{1/25}}{\rho^{1/25} \eta^{1/25}} \right)^{4/7} \\ &= \left[6/321 \times 125 \times \frac{0.07^{1/25}}{997^{1/25} (8/57 \times 10^{-4})^{1/25}} \right]^{4/7} \\ &= 0.964 \text{ m/s} \end{aligned}$$

با جایگذاری \bar{v} در معادله (iii) و (iv)

$$\begin{aligned} f &= 0.0791 \times \left(\frac{8/57 \times 10^{-4}}{0.964 \times 0.07 \times 997} \right)^{1/25} \\ &= 4/73 \times 10^{-3} \end{aligned}$$

9

$$f = \frac{1}{4} \times 125 \times \frac{0.07}{0.5 \times 997 \times (0.964)^2} = 4/73 \times 10^{-3}$$

$$\text{Re} = \frac{\bar{v}D\rho}{\eta} = \frac{0.964 \times 0.07 \times 997}{8.57 \times 10^{-4}} = 7.85 \times 10^4$$

که مقداری بین ۳۰۰۰ و 10^6 است پس فرض ۲ صحیح است و $\bar{v} = 0.964$ m/s است. از اینرو

$$\bar{v} = 0.964 \text{ m/s}$$

$$\dot{V} = \bar{v}A = 0.964 \times \pi \times (0.035)^2 = 3.71 \times 10^{-3} \frac{\text{m}^3}{\text{s}}$$

$$\dot{M} = \dot{V}\rho = 3.71 \times 10^{-3} \times 997 = 3.70 \text{ kg/s}$$

تأثیر زبری سطح بر اصطکاک

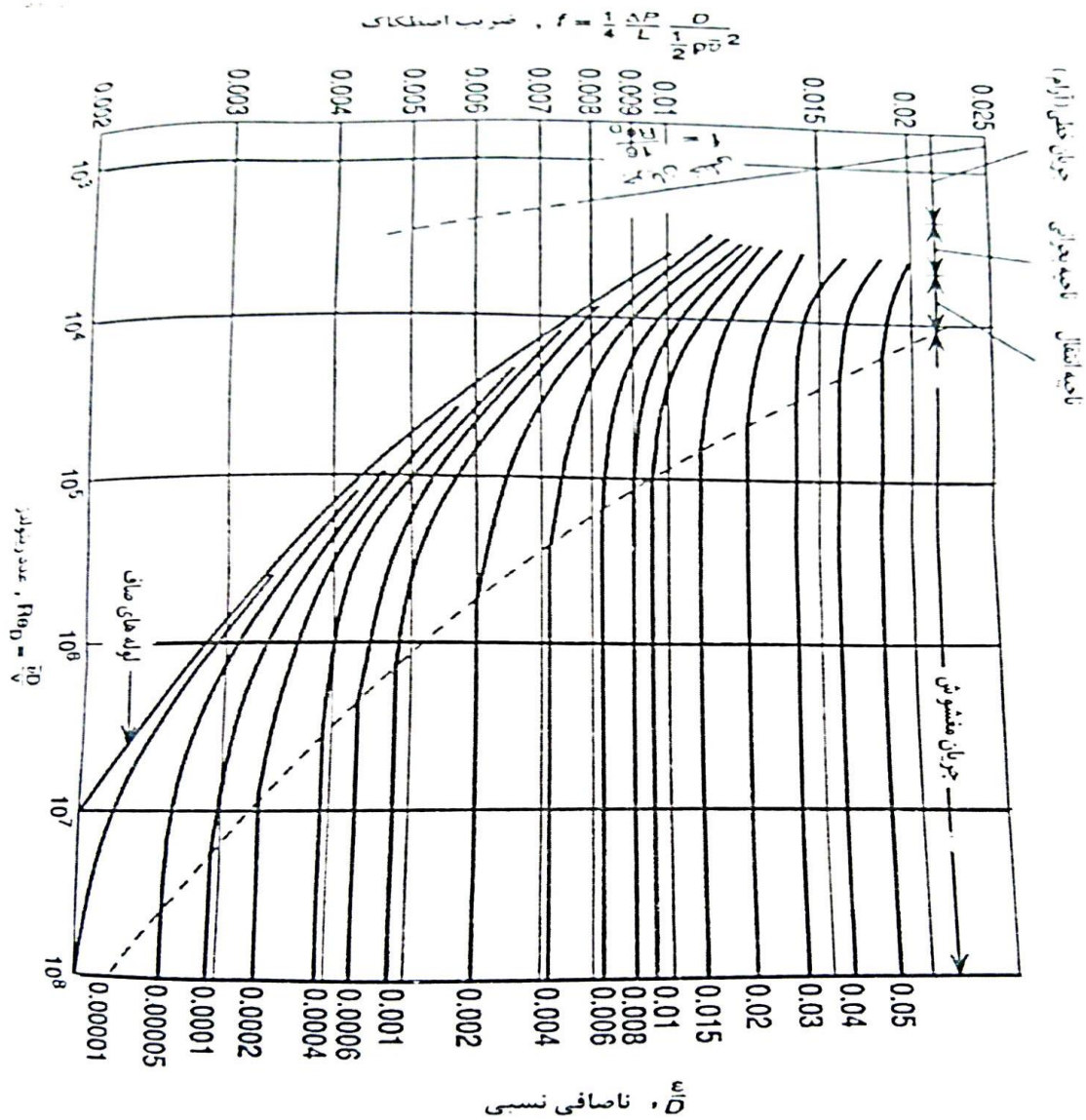
در بحث اخیر ما محدود به جریان سیال در لوله‌های صیقلی بودیم. هر گونه زبری جداره لوله ضریب اصطکاک را افزایش داده بنابراین دبی برای هر مقدار $\frac{\Delta P}{L}$ کاهش می‌یابد. تأثیر زبری سطح روی جریان با متوسط ارتفاع برآمدگی روی سطح، ϵ ، قطر لوله، D ، و رابطه زبری بصورت نسبت $\frac{\epsilon}{D}$ داده می‌شود. مقادیر ϵ برای سطوح متداول در جدول (۱-۴) آورده شده است.

جدول ۱-۴

مواد	زبری مطلق، ϵ (mm)
لوله تحت کشش	۰/۰۰۱۵
فولاد تجاری	۰/۰۴۶
لوله درز جوش	۰/۰۴۶
فولاد گالوانیزه	۰/۱۵
چدن	۰/۲۵۹
بتن	۰/۳-۳

تأثیر زبری نسبی بر روی تغییرات نسبت به Re برای جریان در لوله در شکل ۶-۴ نشان داده شده است، که به دیاگرام مودی^۱ شناخته می‌شود. در شکل ۶-۴ دیده می‌شود برای هر زبری نسبی یک عدد رینولدز بحرانی وجود دارد که بالاتر از آن از عدد رینولدز مستقل می‌شود و مقدار بحرانی عدد رینولدز با افزایش نسبت زبری کاهش می‌یابد. خط چین در شکل ۶-۴ نشان دهنده اعداد رینولدز بحرانی است که حد جریان کاملاً زبر را معین می‌سازد.

شکل ۴-۶ دیاگرام مدی که نشان دهنده تغییرات ضریب اصطکاک نسبت به عدد رینولدز و نسبت زبری
جداره در جریان سیال در لوله استوانه‌ای است.

معادله هالند

$$f^{-\frac{1}{2}} = -3/6 \log_{10} \left[\left(\frac{\epsilon}{3.7D} \right)^{1/11} + \frac{6/9}{Re} \right]$$

در مثال (۱-۴) محاسبه شد که افت فشار $3/80 \times 10^4 \text{ N/m}^2$ برای انتقال آبدردمای 300 K از یک لوله صیقلی به طول 300 m با قطر داخلی 0.05 m با دبی $0.05 \text{ m}^3/\text{s}$ لازم است. حال افت فشار لازم وقتی زبری نسبی 0.002 باشد را محاسبه نمایید. داده‌های مسئله بدین ترتیب است.

$$\begin{aligned} \bar{v} &= 0.764 \text{ m/s} \\ \rho &= 997 \text{ kg/m}^3 \\ \eta &= 8/57 \times 10^{-4} \text{ Pa.s} \\ Re &= 4/444 \times 10^4 \\ L &= 300 \text{ m} \\ D &= 0.05 \text{ m} \end{aligned}$$

$$f^{-\frac{1}{2}} = -3/6 \log_{10} \left[\left(\frac{\epsilon}{3.7D} \right)^{1/11} + \frac{6/9}{Re} \right]$$

$$f^{-\frac{1}{2}} = -3/6 \log_{10} \left[\left(\frac{0.002}{3.7} \right)^{1/11} + \frac{6/9}{4/444 \times 10^4} \right]$$

یا

$$f = 6/647 \times 10^{-3}$$

سپس با مرتب نمودن معادله $f = \frac{1}{4} \left(\frac{D}{L} \right) \frac{\Delta P}{\rho \bar{v}^2}$

$$\Delta P = \frac{2fL\rho\bar{v}^2}{D} = \frac{2 \times 6/647 \times 10^{-3} \times 300 \times 997 \times (0.764)^2}{0.05}$$

$$= 4/64 \times 10^4 \text{ N/m}^2$$

در مثال ۲-۴ سرعت متوسط 0.964 m/s برای جریان آب در دمای 300 K در یک لوله صیقلی با قطر داخلی 0.07 m با یک افت فشار در واحد طول 125 N/m^2 بدست آمد. حال مطلوب است محاسبه سرعت متوسط در صورتیکه زبری نسبی 0.002 باشد. اطلاعات داده شده بدین صورت است.

$$\frac{\Delta P}{L} = 125 \text{ N/m}^2 \cdot \text{m}$$

$$\rho = 997 \text{ kg/m}^3$$

$$\eta = 8/57 \times 10^{-4} \text{ Pa.s}$$

$$D = 0.07 \text{ m}$$

حل:

$$\text{Re} = \frac{\bar{v} D \rho}{\eta}$$

یا

$$\bar{v} = \frac{\eta \text{Re}}{D \rho} = \frac{8/57 \times 10^{-4} \text{ Re}}{0.07 \times 997}$$

یا

$$\bar{v} = 1/228 \times 10^{-5} \text{ Re m/s}$$

(i)

$$f = \frac{1}{4} \left(\frac{D}{L} \right) \frac{\Delta P}{\frac{1}{2} \rho \bar{v}^2}$$

$$\bar{v} = \left[\frac{1}{4} \left(\frac{D}{L} \right) \frac{\Delta P}{\frac{1}{2} \rho} \right]^{\frac{1}{2}} f^{-\frac{1}{2}}$$

$$= \left(\frac{1}{4} \times 0.07 \times 125 \times \frac{1}{\frac{1}{2} \times 997} \right)^{\frac{1}{2}} f^{-\frac{1}{2}}$$

$$\bar{v} = 0.06624 f^{-\frac{1}{2}}$$

یا

(ii)

و از معادله (۱۸-۴)

$$f^{-\frac{1}{2}} = -3/6 \log \left[\left(\frac{0.002}{3/7} \right)^{1/11} + \frac{6/9}{\text{Re}} \right]$$

$$= -3/6 \log \left(2/363 \times 10^{-4} + \frac{6/9}{\text{Re}} \right)$$

(iii)

با جایگذاری معادله (iii) در معادله (ii)

$$\bar{v} = -0.06624 \times 3/6 \log\left(2/363 \times 10^{-4} + \frac{6/9}{Re}\right)$$

و با ترکیب این با معادله (i) با حذف \bar{v}

$$1/228 \times 10^{-5} Re = -0.2385 \log\left(2/363 \times 10^{-4} + \frac{6/9}{Re}\right) \quad (iv)$$

معادله (iv) دارای جوابهای زیر است.

$$Re = 6/91$$

و

$$Re = 6/733 \times 10^4$$

جواب $Re = 6/91$ خارج از محدوده کاربرد معادله (۴-۱۸) است. بنابراین جواب فیزیکی

$Re = 6/733 \times 10^4$ است و از معادله‌های (i) و (iii)

$$\bar{v} = 0.827 \text{ m/s}$$

$$f = 0.00641$$

